

DOI: <https://doi.org/10.36719/2706-6185/52/35-39>

Akif Hüseynov

Gəncə Dövlət Universiteti

<https://orcid.org/0009-0006-4004-6603>

tunzalehuseyinova70@gmail.com

Ruqiyyə Tağıyeva

Gəncə Dövlət Universiteti

pedaqogika üzrə fəlsəfə doktoru

<https://orcid.org/0009-0002-7563-4676>

ruqiyye.tagiyeva87@mail.ru

Fətimə Vahidova

Gəncə Dövlət Universiteti

<https://orcid.org/0009-0008-2278-8333>

wabiwova@mail.ru

Universitetlərin ikinci kurslarında rəngkarlıq fənninin tədrisində milli məişət əşyalarından istifadənin imkan və yolları

Xülasə

Düşünülüb, yaxşı təşkil olunmuş milli məişət əşyalarından ibarət natürmort kompozisiyası (interyer daxilində, gips başın etüdü və s.) rəng və işıq obyektiv qanunauyğunluqlarını başa düşülən və əyani formada əks etdirir. Əlbəttə, milli məişət əşyalarımıza uyğun olan belə natürmort gözəl mənzərə təşkil edir, müsbət emosiyalar doğurur. Tədris natürmortları vasitəsilə bədii zövqün tərbiyə edilməsi çox səmərəli olur.

Milli məişət əşyalarından ibarət natürmortun tədris və estetik cazibədarlığı rəngkarlıq sinfi üzrə təlim-tərbiyə prosesinin fəal ilkin amilidir. Əsas məqsədimiz universitetlərin ikinci kurslarında milli məişət əşyalarının rənglə işlənməsi yollarını tələbələrə öyrətməkdir. Həmçinin, bu proses tələbələri orta ümumtəhsil məktəblərində tədris-tərbiyə işlərinə və müstəqil yaradıcılığa hazırlayır.

Rəngkarlıq üzrə qoyuluşlarda yersiz effektivliyə deyil, məzmunluluq, aydınlıq və sadəlik kimi ciddi tədris tələblərinin yerinə yetirilməsinə səy göstərmək lazımdır. Təsviri incəsənətin istənilən kompozisiyası kimi, bu qoyuluş da bütün elementləri bir-biri ilə uyğunlaşdırılmış təhlükəyə malik olmalı, müxtəlif bucaqlardan baxıldıqda öz nizamlı gözəlliyini itirməməlidir.

Milli məişət əşyalarından ibarət natürmortun tədris və estetik cazibədarlığı rəngkarlıq sinfi üzrə təlim-tərbiyə prosesinin fəal ilkin amilidir.

Açar sözlər: natürmort, akvarel, işıq-kölgə, kalorit, lessirovka

Akif Hüseynov

Ganja State University

<https://orcid.org/0009-0006-4004-6603>

tunzalehuseyinova70@gmail.com

Ruqiyyə Tağıyeva

Ganja State University

PhD in Pedagogy

<https://orcid.org/0009-0002-7563-4676>

ruqiyye.tagiyeva87@mail.ru

Fətimə Vahidova

Ganja State University

<https://orcid.org/0009-0008-2278-8333>

wabiwova@mail.ru

Possibilities and Ways of Using National Life Items in Teaching Painting to Second-Year Students of the University

Abstract

A well-thought-out, well-organized still-life composition of national everyday objects (interior, plaster study of a head, etc.) reflects the objective laws of color and light in a clear and illustrative form. Such a still life, reflecting national everyday objects, undoubtedly creates a beautiful image and evokes positive emotions. Cultivating artistic taste through educational still lifes is highly effective. The educational and aesthetic appeal of a still life composed of national everyday objects is an active initial factor in the educational process in painting lessons.

Our main goal is to teach second-year university students how to work with national everyday objects using color. We also prepare them for educational activities and independent creative work in general education schools.

In painting compositions, it is necessary to strive not for unnecessary effectiveness but for the fulfillment of essential educational requirements such as meaningfulness, clarity, and simplicity. Like any composition in fine arts—which should also possess completeness, with all elements harmoniously coordinated—it should not lose its visual harmony when viewed from different angles. The educational and aesthetic appeal of a still life consisting of national household items is an active initial factor in the educational process of painting classes.

Keywords: *still life, watercolor, light and shadow, color harmony, glazing*

Giriş

İkinci kurslarda rəngkarlıq fənninin tədrisində milli məişət əşyalarından ibarət natürmort mövzusu üzrə dərs tapşırığını müəyyən edərək, ümumi qəbul edilmiş qaydalar əsasında işləmək lazımdır. Hər natura qoyuluşu müəyyən konkret məqsəd daşıyır. “Sadədən mürəkkəbə” prinsipi rəhbər tutularaq, birinci kurslarda rəngkarlıq fənninin tədrisində milli məişət əşyalarından istifadə etmək məqsəduyğundur.

Milli məişət əşyalarından ibarət “Natürmort” mövzusu üzrə dərs tapşırığını müəyyən edərək ümumi qəbul edilmiş didaktika prinsipləri əsas götürülməlidir: sistemlilik, ardıcılıq, əyanilik və təlimin başa düşülən olması (Bəşşasnov, 2002). Sistemlilik və ardıcılıq prinsiplərinə əsaslanaraq, hər dərs tapşırığını əvvəlki ilə uzlaşdırmaq lazımdır. Buradan daha bir şərt ortaya çıxır: hər tapşırıq tələbələr üçün başa düşülən olmalıdır. Müəllimlər isə buna çox vaxt riayət etmirlər. Tələbələr maraqlandırmağa çalışaraq, çox vaxt tapşırığı mürəkkəbləşdirir və natürmortda artıq predmetlər çox olur.

Tədqiqat

Rəngkarlıq fənninin tədrisi üzrə bədii-pedaqoji hazırlıq elmilik prinsipini ödəməli və praktika ilə bağlı olmalıdır. Buna görə də təsviri sənətin obyektiv qanunlarını öyrənən kursa müntəzəm olaraq və vaxtında əlavələr etmək vacibdir. Məsələnin qoyuluşunda müəllim “rəngin həmahəngliyi”, “tonun ağır və yüngüllüyü”, “rəng kontrastlığı” və s. anlayışları izah edir (Beschatsov, 2014).

Çox vaxt deyirlər ki, müəllim natürmortu necə tərtib edirsə, tələbələr də onu o cür çəkirlər.

İkinci kurslarda proqram üzrə verilmiş mövzular sulu boya (akvarel) ilə işlənir. Buna görə də rəssam-müəllim rəngkarlıq texnikasına yüksək səviyyədə yiyələnmişdir. Ümumiyyətlə, akvarel texnikası çətin, lakin çox cəlbədicə bir texnikadır. O, çox diqqətli olmağı və sürətlə işləməyi tələb edir. Rəssamın temperamenti burada yağlı boyakarlıqdan fərqli olaraq daha aydın və asan şəkildə əks olunur.

Akvarel rəngkarlığı texnikasının mənimsənilməsi məktəbdə işləmək üçün xüsusilə vacibdir – istər pedaqoji praktika kursları keçirilən dövrdə, istərsə də təsviri incəsənət müəllimlərinin müstəqil fəaliyyəti zamanı. Akvarel texnikası rəngkarlığı həm uzunmüddətli çoxseanslı qoyuluşlarda, həm də qısamüddətli etüdlər zamanı tətbiq etməyə imkan verir. İlk tapşırıqlardan başlayaraq texniki predmetləri mənimsəməyə yönəlmiş məşğələlər ətraf gerçəkliyi əks etdirən realist sənətin humanist ideyalarını ifadə etməyin üsul və vasitəsidir (Komesan'ya, 2012).

Akvarel rəngkarlığına yiyələnərkən naturanın realist təsvir qanunlarının öyrənilməsinə və işdə düzgün metodik ardıcılığın təmin olunmasına böyük diqqət yetirilir ki, tələbələr zəruri biliklər və professional savad əldə edə bilsinlər. Müəllim yalnız tapşırığın şərtlərini izah etməyi bacarmamalı, həm də şəxsi nümunə göstərərək natüremortun necə çəkiləcəyini praktik şəkildə nümayiş etdirməlidir. Bu, ondan akvarel texnikasının əsaslarına professional səviyyədə yiyələnməyi tələb edir.

Rəsm çəkmə texnikasının naturada əksinin böyük əhəmiyyəti var və o, etüddə emosional təəssüratın yaradılmasına ciddi təsir edir. Müəllim tələbələri fırça ilə işləməyin əsas texniki priyomları ilə tanış etməlidir. Onlara tədricən bir çalardan digərinə keçmək bacarığı, lessirovka yolu ilə rənglərin alınması və “yaş-yaş” işləmək öyrədilməlidir (Martin, 2014).

Kağız boya qatlarından keçən işıq əks etdirir. Buna görə də rəngkarlıqda kağız rəngin əsas optik ağardıcısı sayılır; akvarelin palitrasında ağ rəng olmur. Çox vaxt rəngləri bir-birinin üzərinə nazik qatlarla yaxılma üsulu ilə qarışdırırlar. Bu üsulla müəyyən rəngi təkrar yaxmaqla onu gücləndirmək mümkündür, lakin işıqlıq dərəcəsini artırmaq olmaz, çünki hər yeni qat əvvəlkindən daha tutqun olur. Rənglərin mexaniki qarışdırılmasında olduğu kimi, yaxılma texnikasında da iki-üç boya ilə kifayətlənmək lazımdır ki, rəng tonu “çirklənməsin”.

Rənglər bir-birinin üzərinə yaxılmaqla qarışdırıldıqda hər əvvəlki qatın bir hissəsi açıq qalır. Bu zaman rənglər tam qarışmır; nəticədə, bəzi rənglər birgə, bəziləri isə ayrıca işləyir. Rənglərin optik qatışması ləkə və yaxımların canlılığı, şəffaflığı və rəng çalarlarının oynaqılığı ilə fərqlənən ümumi mürəkkəb rəng effekti yaradır.

Akvarel rəngkarlığının texnikası istər priyomlarına, istərsə də rənglərin tətbiq üsullarına görə mürəkkəb və rəngarəngdir. Akvarel üçün xarakterik olan lessirovka priyomuna baxaq (Polnoye rukovodstvo po risovaniyu, 2011).

Lessirovka akvarel rəngkarlığının ən çox yayılmış priyomlarından biridir. Bu, əvvəlki qatı açmadan ardıcıl olaraq bir rəng qatını digərinin üzərinə yaxmaqdan ibarətdir. Rəng qatları işıqlanaraq rənglərin optik qarışmasını yaradır və nəticədə yeni rəng tonu əmələ gəlir. Lessirovka texnikasında şəffaf, narin əzilmiş boyalardan istifadə edilir ki, rəssam bir neçə qat tətbiq edərkən ən dərindeki qatın da görünməsi mümkün olsun.

Lessirovka texnikasının bu xüsusiyyəti tərkib, zənginlik və parlaqlıq baxımından dolğun rənglər əldə etməyə imkan verir. Lessirovkadan çox ehtiyatla istifadə etmək lazımdır: rəngləri zəif məhlul şəklində çəkmək, fırçanı yaxşı islatmaq və əvvəlki qata toxunmamaq tələb olunur. İşə lokal rəngin çəkilməsindən başlamaq olar. Bunun üçün natura ilə onun təsviri arasında rəng oxşarlığını müəyyənəlmək və palitra üzərində əvvəlcədən uyğun rəngləri seçmək lazımdır. Predmetləri hələ bütün həcmdə göstərmədən yarımtonları, kölgələri və koloriti işləmək məqsədəuyğundur (Polnyy kurs akvareli).

Kölgəli tərəfləri tədricən gücləndirərkən rəngləri həddən artıq tündləşdirməmək, açıq yerləri isə tutqunlaşdırmamaq lazımdır, çünki boyanın tez-tez silinməsi rəngin parlaqlığının itməsinə gətirib çıxarır. İşin ilkin mərhələlərində detalları çəkmək deyil, əsasən böyük formanı aşkar etmək vacibdir. İlkin mərhələ bitdikdən sonra ümumi vəziyyəti tənqidi qiymətləndirmək lazımdır. Məsələn, birinci, ikinci və üçüncü planların necə göründüyü yoxlanılmalıdır. Əgər arxa plandakı predmet öz tonuna görə çox işıqlı və ya tutqundursa, zəruri düzəlişlər edilməlidir. Bundan sonra formanın detallaşdırılmasına keçmək olar. Ən mühüm predmetlər az mühümlərə nisbətən daha müfəssəl işlənməlidir. Arxa plandakı predmetlər isə bir çox hallarda ümumiləşmiş şəkildə qala bilər. Detallar üzərində iş bitdikdən sonra əsəri yekunlaşdırmaq, hissələr və bütöv kompozisiya arasında daha güclü vəhdət yaratmaq lazımdır (Shorokhov, 1979). Natürmort üzərində işin yekun mərhələsi yaradıcılıq prosesinin mühüm və məsul mərhələsidir. İlkin mərhələlərdə parlaq, işıqlı və dolğun rənglərdən istifadə edildiyi halda, yekun mərhələdə daha sakit tonlara üstünlük verilir. Əgər müəyyən rəng “çirklənməsi” müşahidə olunarsa, işi canlandırmaq üçün parlaq rənglər daxil etmək lazımdır.

Hər kağıza və ya hələ tam qurumamış rəngin üzərinə daha tutqun və ya açıq rəng elə çəkilir ki, yeni qat bir qədər yayıla bilsin. Bu üsulla işıqlı ləkələrin suda əks olunmasını və ipək parçanın incə qırıqlarını ifadə etmək mümkündür. Bu metod eskizlərin, sürətli layihələrin və etüdlərin hazırlanmasında istifadə olunur ki, naturadakı güclü ton və rəng nisbətləri ifadə edilsin.

“Yaş-yaş” işləmə metodu ilə bir rəngin tədricən başqasına keçməsi və ya bir rəngin müxtəlif çalarlarını almaq mümkündür. “Yaş-yaş” işləməyin bir çox üsulları vardır. Məsələn, orta işıq tonu tapılır və onunla müstəvinin və ya predmetin bir hissəsi örtülür (Verdiyev, 1988). Rəng tam qurumamışkən başqa çalar seçilərək əvvəlki rəngin üzərinə çəkilir. Rənglər bir-biri ilə qarışaraq tədrici keçid yaradır. Bu yolla kiçik sahədə rəngləri bir-birinə qatışdırmaq və bəzi yerlərdə əvvəlki tonları saxlamaq mümkündür.

“A lya prima” texnikasında rəng qarışığı lazımı gücdə bir dəfəlik – rəssamların dediyi kimi “a lya prima” – tətbiq edilir. Rəngin tonundan tam istifadə edilərək hər yaxım üçün ayrıca çalar hazırlanır. Akvarel rəngkarlığının digər texnikalarından fərqli olaraq, bu halda naturadakı tutqun tonlardan və intensiv rənglərdən başlamaq məqsədəuyğundur. Rənglərin tədrici keçidi bir rəng qatının digərinin yanına yaxılması ilə əldə edilir (bəzən bu qatlar bir-birini qismən örtür). Burada rənglərin bir-birini çox qat örtməsi, sonsuz düzəlişlər və dəqiqləşdirmələr tələb olunmur, lakin hər şeyi düzgün hesablayıb tətbiq etmək lazımdır (Yashukhin, 2012).

Rəngkarlıq üzrə bədii-pedaqoji hazırlıq elmlilik prinsipini ödəməli və praktika ilə bağlı olmalıdır. Buna görə də təsviri sənətin obyektiv qanunlarını öyrənən kursa müntəzəm olaraq və vaxtında əlavələr etmək lazımdır. Məsələnin qoyuluşunda müəllim “rəngin həmahəngliyi”, “tonun ağır və yüngüllüyü”, “rəng kontrastlığı” və s. anlayışları izah edir (Ali məktəblərdə natürmort tapşırıqlarının sulu boya (akvarel) ilə işlənməsi texnikası, 2013).

Nəticə

Əgər müəllim bu və ya digər bilikləri tələbəyə çatdırsa əlbətdə tədris prosesində hər hansı bir yenilik ola bilər.

Məqsədimiz universitetlərin ikinci kurslarında milli məişət əşyalarından ibarət natürmortun rənglə işlənməsi yollarının tələbələrə öyrətməkdən ibarətdir.

Tədris işinin təhlili belə bir nəticəyə gəlməyimizə imkan verir ki, tələbələrin rənglə (akvarel ilə) işlənməsi qaydalarının bilmələri tədris işinin keyfiyyətini yüksəltməyə kömək edə bilər.

Ədəbiyyat

1. Ali məktəblərdə natürmort tapşırıqlarının sulu boya (akvarel) ilə işlənməsi texnikası. (2013). *Metodik vəsait*.
2. Bəşsasnov, N. P. (2002). *Jivopis': Uchebnoe posobie dlya studentov vuzov*. Vlados.
3. Beschatsov, N. P. (2014). *Svetovaya grafika: Uchebnoe posobie dlya studentov vuzov*. Gumanitarnyy izdatelskiy tsentr VLADOS.
4. Komesan'ya, P. (2012). *Risuyem akvarel'yu*.
5. Martin, B. (2014). *Pravila risovaniya*. Popurin.
6. Polnoye rukovodstvo po risovaniyu. (2011). David Sanmigel'.
7. Polnyy kurs akvareli. (Tarix və nəşriyyat məlumatı göstərilmədiyi üçün natamam mənbədir).
8. Shorokhov, Ye. V. (1979). *Osnovy kompozitsii*. Prosveshcheniye.
9. Verdiyev, Ə. (1988). *Dəzgah rəngkarlığı*.
10. Viner, A. B. (2014). *Materialy zhivopisi (akvarel', guash', maslo)*. Iskustvo.
11. Yashukhin, A. P. (2012). *Zhivopis': Uchebnik*. Agar / Randevu–AM.

Daxil oldu: 02.06.2025

Qəbul edildi: 30.09.2025